

94. Haya

Çekingenlik ve utanma demek olan haya; Allah korkusu, Allah mehafeti ve O'nun istemediği şeylerden çekinmek manasına gelir. Böyle bir hissin, insanlık tabiatında mevcut olan haya duygusuna dayanması, şahsı, edep ve saygı mevzuunda daha temkinli, daha tutarlı kılar. Hayâ, namusu muhafaza etmek ve haysiyeti korumak gibi manalara gelir.

Hayâ, kişinin her hususta haddini bilip onu aşmaması, en başta Allah (c.c.) olmak üzere insanlara karşı kendi konumunu muhafaza etmesi demektir. Temelde böyle bir hissi bulunmayan veya yetiştigi ortam itibarıyla onu yitiren şahıslarda haya duygusunu geliştirmek zor olur. İnsan ruhunda bulunan çekinme ve sıkılma hissi "Allah'ın bizi her zaman gözetliyor" düşüncesiyle daima beslenmez ise uzun ömürlü olamaz.

Enes (radıyallahu anh) demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Hayasızlık, taşkınlık ve azgınlık hangi şeyde bulunursa onu berbat edip, çirkinleştirir. Buna mukabil utanma duygusu olan hayâ ise bulunduğu şeyi süsleyip güzelleştirir"

Haya imandan gelir. Bu itibarla diyebiliriz ki; haya insanda saklı bulunan diğer iyilik duygularıyla; insanı insan yapan marifet dinamikleriyle beslendiği ölçüde gelişir. Hayada ilk mertebe, insanın kendisine, Hakk'ın nazarıyla bakmasıyla başlar. Bir insanın, O'nun (c.c.) ölçüleri ve O'nun murakabesi açısından kendini yakın takibe alması onda temkin derinlikli bir haya hasıl eder ki, böyle bir insan duygu ve düşünceleriyle hep diri sayılır. Bir insanın insanlıktan nasibi, hayadan hissesi ölçüsündedir. Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Haya imandandır. İman sahibi ise cennettendir. Hayasızlık ve bundan kaynaklanan kabalıklar, çirkin ve kırıncı sözler cefadan – eziyet, zulüm, haksızlıktan – bir parçadır. Cefa eden de cehennemdedir."

Meleklerin Haya Ettiği İnsan Hz. Osman

Hazreti Âişe (r.a.) şöyle anlatıyor: Allah'ın Resûlü (s.a.v.) benim odamda oturmakta iken Hazreti Ebû Bekir (r.a.) içeri girmek için izin istedi.

Efendimiz (s.a.v.) hâlini değiştirmeden girmesine izin verdi ve onunla görüştü. Ardından Hazreti Ömer (r.a.) izin istedi. Ona da aynı hâl üzere girmesi için izin verdi ve konuştu. Sonra Hazreti Osman (r.a.) içeri girmek için izin istedi. Bu defa Efendimiz (s.a.v.) kalkıp oturdu, elbisesini düzeltti. Bundan sonra Hazreti Osman'ın (r.a.) girmesine izin verildi ve onunla konuştu.

Sonra Hazreti Âişe (r.a.), Resûlullah'a (s.a.v.) şöyle dedi: "Ya Resûlallah, Hazreti Ebû Bekir geldi, fazla bir değişiklik yapmadınız. Hazreti Ömer girdi, ona da aynı şekilde davrandınız. Fakat Hazreti Osman girince kalkıp oturdunuz, elbisenizi düzelttiniz ve hâlinizi toparladınız." - Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ey Âişe, meleklerin bile kendisinden haya ettiği bir kimseden ben haya etmeyeyim mi?"

Haya – Utanma Duygusu

Haya, insanın iradesini günahlara karşı güçlendirir; böylece kişiyi günahlardan korur. İnsan ne kadar hayalıysa, günah işlemeye karşı o kadar dirençlidir. Hayaya sahip kişiler, yalnız insanların gördüğü yerlerde değil, kimsenin görmediği yerlerde de günahlardan kaçınırlar. Hayalî insanlar, günahlardan uzak durdukları için her zaman huzurlu ve rahattırlar. Haya, kötülükleri engellediği için insanlar arasındaki güveni artırır; böylelikle kardeşlik bağları güçlenir. Hayalî insan, günah işlemeyerek kötülüklerden korunmuş olur. Her bir günah, hayayı köreltir. Allah'ın sevgisini kazanmak istiyorsak hayalî olmalıyız. Günahlardan uzak durmak için hayalî olmalıyız. Günahlara karşı yenik düşmemek için hayamızı korumalı ve geliştirmeliyiz.

Allah'ın Sevdigi İki Haslet

Resûlullah (s.a.v.), Cenâb-ı Hakk'ın hayâ ehlini sevdiğini, Eşecc el-Asarî'ye söylediği şu sözle beyan buyurmuştur: "Muhakkak ki sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hilm (yumuşak huyluluk) ve hayâ!" Hayâ iki kısımdır: Birincisi, Yüce Allah'ın (c.c.) herkese doğuştan bahsettiği fitrî hayâdır. İnsanlar arasında edep mahallini açmaktan utanmak bu kısma girer. İkincisi ise

terbiyeye bağılı imânî hayâdır ki, mü'mini isyandan ve gûnahtan alıkoyar. Buna göre hayâ; kötü ve çirkin sayılan şeylerden uzak durmak, tavır ve davranışlarda ölçülü olmak, herhangi bir işte haddi aşmamaktır. İbn Mes'ûd'un (r.a.) naklettiğı şu hadis-i şerif, bu tür hayâyı açıklar: "Bir gün Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki:

Allah'tan hakkıyla hayâ edin! Biz:

Ey Allah'ın Resûlü! Elhamdülillah, Allah'tan hayâ ediyoruz, dedik. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

Söylemek istediğim, sizin anladığınız hayâ değildir. Allah'tan hakkıyla hayâ etmek; başı ve üzerindeki uzuvları, bedeni ve ondaki uzuvları muhafaza etmeniz, ölümü ve toprakta çürümeyi hatırlamanızdır. Âhireti dileyen, dünyanın ziynetini terk edip âhireti bu hayata tercih etmelidir. İşte kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur." (Tirmizî, Kıyâmet, 25)

Besmele ve Bişri Hafî Hazretleri

Bişr-i Hâfî, evliyânın büyüklerindendir. Gençliğinde günah çukuruna düşmüş, yuvarlandıkça batıyordu. Bir geceyi içki meclislerinde geçirip sabaha kadar içmişti. Sarhoş hâlde evinin yolunu tutmuş, güçlükle yürüyordu. Derken yolda bir kâğıt gördü; üzerinde "Bismillâhırrahmânırrahîm" yazılıydı. İçi sızladı. Eğilip aldı. "Allah'ın ismi yerde, çamurlar içinde olur mu?" diye düşündü. Kâğıdı öptü, üzerindeki çamuru sildi, temizledi. Evine götürüp güzel kokular sürdü ve evinin en güzel yerine astı.

gece âlim bir zât rüyasında bir hitap duydu: "Git, Bişr'e söyle! İsmimi temizlediği gibi onu temizlerim. İsmimi yücelttiği gibi onu yüceltirim. İsmimi güzel kokulu yaptığı gibi, onu da güzel kılarım. İzzetime yemin ederim ki, onun ismini dünyada ve âhirette temiz ve güzel eylerim."

Bu rüya üç defa tekrar etti. Sabah olunca o zât, Bişr-i Hâfî'yi arayıp bir meyhanede buldu ve "Mühim bir haberim var." diyerek dışarı çağırdı.

Bişr:

Kimden haber vereceksin? diye sordu.

Zât:

Sana Allah'tan (c.c.) haber vereceğim, dedi.

Bunu duyan Bişr ağlamaya başladı:

Bana kızıyor mu? Şiddetli azap mı yapacak? diye sordu. Rüyayı sonuna kadar dinleyince arkadaşlarına dönüp:

Ey arkadaşlarım! Beni çağırıldılar. Bundan sonra beni buralarda göremeyeceksiniz, dedi. O zâtın yanında hemen tövbe etti. O anda ayağında ayakkabı yoktu. Bir daha da hiç giymedi. Sebebini soranlara: "Söz verdiğim zaman yalın ayaktım; şimdi giymeye hayâ ederim." derdi. Ayakkabı giymediği için kendisine "Hâfî" (yalınayak) denilmiştir.

Dinin Cevheri

Bir gün Hasan-ı Basrî Hazretleri'ne şu sorular soruldu:

Din temizliği nedir? Din cevheri nedir? Din hazinesi nedir? O da şöyle cevap verdi: "Din temizliği abdest almaktır.

Din cevheri, Allah Teâlâ'dan korkmak ve hayâ etmektir.

Din kuvveti ise namazdır.

Çünkü Allah Teâlâ (c.c.), hayâ eden kulunu övmüştür. Din hazinesi ise ilimdir. Kimde abdest yoksa dinin temizliği olmaz. Kimde hayâ yoksa dinin cevheri olmaz. Kimde Allah korkusu yoksa dinin cevheri olmaz. Kimde ilim yoksa dinin hazinesi olmaz.